Biuletyn Polonistyczny

14.07.2017
Data wydarzenia: 16.10.2017 - 17.10.2017

Doświadczenie wiary w kulturach i literaturach słowiańskich w świetle myśli postsekularnej

Typ wydarzenia: Konferencja
Miejscowość: Warszawa
Organizatorzy: Fundacja Slawistyczna, Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk PAN, Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki UW
Grupy docelowe: Doktoranci, Samodzielni Pracownicy Naukowi, Doktorzy

---

Wybitny socjolog religii Peter L. Berger, niegdyś zwolennik teorii sekularyzacji, w pracy "The Desecularization of the Word" (1999) zmienia dawne przekonania i pisze: „świat jest dziś tak samo religijny, jak był niegdyś, a w niektórych dziedzinach jeszcze bardziej”. Ta konkluzja stawia „na głowie” stanowisko, które długo dominowało w kulturze europejskiej. Czołowi myśliciele XIX wieku, August Comte i Karol Marks, uważali że modernizacja wraz z industrializacją, urbanizacją i wzrostem wykształcenia społeczeństwa doprowadzą do marginalizacji religijności.

Powyższa teza stała się poglądem dominującym, a złożoność XIX stulecia objęto ideologiczną amnezją. Choć nie było ono tylko wiekiem „pary i elektryczności”, ale także antymodernizacyjnych przestróg, co dziś przypominają tacy badacze jak Marshall Berman, Harold Bloom, Antoine Compagnona. Na przełomie obu stuleci nasilił się niepokój wynikły z kryzysu tradycyjnych religijności, a zarazem z przekonania, że religia jest konstytutywnym elementem ludzkiej kondycji. Weryfikacja obrazu dziewiętnastego stulecia odsłania przed nami czas skomplikowany, rozpięty między poczuciem triumfu postępu i rozumu, a horrorem egzystencjalnym; przynoszącym zarówno upadek autorytetu tradycyjnych religii, jak i odkrycie religijności alternatywnych.

Mimo to wiek XX „odziedziczył” po poprzednim stuleciu przeświadczenie, że sekularyzacja jest konstytutywnym elementem modernizacji. W warunkach jakie funduje nowoczesność, określana przez deinstytucjonalizację, detradycjonalizację, pluralizację i indywidualizację, koniec religii wydawał się oczywisty, podobnie jak konsekwentne wysychanie źródeł religijnego doświadczenia. Potwierdza to wiele badań socjologicznych: zwłaszcza od lat 60. XX wieku mówi się o „Europie bez Boga”; „erozja wiary”, „zmierzch Kościoła” stały się wydarzeniami medialnymi stwarzając własną rzeczywistość i zarazem oddziałując na postrzeganie rzeczywistości. Zakwestionowanie tej charakterystyki świata i religii oraz

przekonania, że sekularyzacja ma charakter liniowy, nieodwracalny, wynika z poddania krytyce dotychczasowej teorii sekularyzacji.

Gdy w latach 60. ubiegłego stulecia umacniał się obraz „Europy bez Boga”, zarazem pojawiły się prace przestrzegające przed nieadekwatnym rozumieniem zeświecczenia, niewłaściwym sposobem opisywania zjawiska religijności. Według wybitnego socjologa, José Casanovy, współczesną europejską religijność determinuje anty-wyznaniowe stanowisko, odrzucanie religijności kościelnej. Thomas Luckmann twierdzi, że zinstytucjonalizowana religijność jest zastępowana przez nowe społeczne formy religii („niewidzialna religia”). Anthony Giddens uważa, że choć słabną tradycyjne religie, to ona sama pozostaje potężną siłą. Długotrwały proces odchodzenia od Kościoła, nie jest tożsamy z utratą religijnych wyobrażeń, ale raczej z ich prywatyzacją i dyferencjacją, szerzeniem się nie-tradycyjnych „wiar bez przynależności” do określonych Kościołów i do ich wykładni świata oraz popularnością religii niedoktrynalnych, hybrydyzacją doświadczenia religijnego, sceptycyzmem jako rewersem wiary, wreszcie tym, co Tomáš Halík określa jako „plachá zbožnost” („nieśmiała pobożność”).

Patrząc z tej perspektywy na zjawiska religijności w krajach słowiańskich pragniemy otworzyć dyskusję na temat sposobów przeżywania transcendencji usytuowanych w „szarej strefie”: pomiędzy ateizmem, a religijnością instytucjonalną. Interesuje nas przede wszystkim ich „zapis” w literaturach i sztuce krajów słowiańskich. Być może w ten sposób odkryjemy słowiańską specyfikę przeżywania doświadczeń religijnych lub przeciwnie, jej uniwersalność.

Postsekularyzm jako zbiorcze określenie opisywanych fenomenów oraz myśli teoretycznej, która mogłaby sprostać próbie analizy tej rzeczywistości, nie ma i nie może zyskać klarownej definicji. Spory toczą się nawet o temporalne zakotwiczenie zjawiska. Czy ramy czasowe wyznaczają już religijne niepokoje romantyzmu, czy może postsekularyzm to fenomen na wskroś współczesny, mający korzenie w wydarzeniach XX i XXI wieku. Przełomem byłby szok roku 2001 – atak na World Trade Centre, gdy okazało się, że wojna religijna nie jest we współczesnym świecie anachronizmem. Jürgen Habermas w słynnym wykładzie wygłoszonym po tych wydarzeniach odnosił się nie tylko do tragicznego zajścia, ale też do pustki i wyjałowieniu europejskiej kultury wypiastowanej w sekularyzacyjnej kolebce. Zaostrzyło to dyskusję pomiędzy zwolennikami tezy „powrotu religii”, a tymi, którzy głoszą jej koniec, podkreślając zarazem, że w ramach sekularyzacji nie poddano religii dostatecznie głębokiej krytyce. Tę dychotomię odzwierciedla zróżnicowanie stanowisk przedstawicieli myśli postsekularnej (m.in. T.Luckmann, P.L.Berger, Ch.Taylor, A.Giddens, E.Levinas, G.Vattimo, A.Badiou, J.Derrida, J.Milbank, J.D. Caputo, S.Žižek, J-L.Nancy). Jałowy już spór o „powrót religii”/ „zanik religii” wymaga nowych form myślenia o relacji sacrum-profanum, znalezienia nowego modelu świeckości, pytania nie tyle czy osoba jest religijna, ale jak jest ona religijna. W tych kwestiach literatura może oddać znakomite usługi, będąc zapisem złożoności doświadczenia religijnego. Dlaczego część badaczy inspirujących się postsekularyzmem ku niej właśnie kieruje uwagę (J.A.Mc Clure, M.Ratti).

Przedmiotem konferencyjnej debaty proponujemy zatem uczynić **literatury i kultury Słowiańszczyzny zachodniej i południowej**, które mogą ujawnić zapoznane, a przecież nie marginalne obszary metafizycznych tematów i doświadczeń, wymykające się alternatywie ateistyczne/konfesyjne. Myśl postsekularna, która wymusza nowe myślenie o relacji sacrum-profanum jest tu nadzwyczaj użyteczna, choć zdajemy sobie sprawę z różnego stopnia zainteresowania postsekularyzmem w poszczególnych krajach słowiańskich. Dlatego też nasza konferencja nie jest poświęcona samemu postsekularyzmowi, ale modyfikacji obrazu religijności, który dzięki postsekularnym koncepcjom jest lepiej niuansowany.

Uwagę koncentrujemy przede wszystkim na literaturze i kulturze XX i XXI wieku. Proponujemy przywołanie autorów nieznanych, słabo znanych, a także nowe odczytania dzieł twórców, na temat których istnieje ogromna bibliografia, jednak perspektywa postsekularna pozwala na odkrywanie odmiennych tropów i interpretacji.

Proponowane przez nas **tematy** to:

- Współczesna wyobraźnia religijna (literacka, kulturowa), naruszająca religijną ortodoksję.
- Specyfika współczesnego doświadczenia religijnego postrzegana poza postmodernistyczną interpretacją. Blasfemia, herezja, a budowanie hybrydycznych idiomów wiary.
- Zjawisko „niewidzialnych religijności” czy „osłabionej religijności”.
- Zjawisko wierzeń „niepoważnych” w krajach słowiańskich, a stan badań dotyczących religijności pozakonfesyjnej.
- Kryzys tradycyjnego języka religii chrześcijańskich, a nowe języki literackie doświadczenia religijnego. Strategie parodii, ironii i inne formy prześmiewczości. Czy możemy wyjść poza postmodernistyczną interpretację?
- Płeć i religia: doświadczenia religijne w perspektywie gender.
- Komunizm, a słowiańska specyfika doświadczenia postsekularnego.
- Literatura postsekularna? – fakt czy teoretyczny wymysł.
- Postsekularyzm w kulturach słowiańskich – stan badań i interpretacje dotyczące czasu i charakterystyki zjawiska.
- Zagrożenia postsekularnego podejścia do zjawisk wiary: jak rozróżniać prawo do wolności wiary od akceptacji zjawisk religijnych potencjalnie kryminogennych.

Opłata konferencyjna wynosi 100 zł (pełna) i 50 zł (dla doktorantów i naukowców bez stałego zatrudnienia).

Przewidujemy **publikację pokonferencyjną** wybranych wystąpień.

Zgłoszenia, w formie abstraktu (do 300 słów) wraz ze wskazaniem afiliacji autora prosimy przesyłać na adres cfp.postsecularismstudies@gmail.com do 31 sierpnia 2017 roku.

Językiem konferencji jest język angielski.

Konferencja została dofinansowana przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ze środków na Działalność Upowszechniającą Naukę.

Komitet organizacyjny:
dr hab. Danuta Sosnowska (ISZiP UW)
mgr Małgorzata Piętowska (ISZiP UW)
dr Karolina Ćwiek-Rogalska (IS PAN)
dr Ewelina Drzewiecka (IS PAN)
dr Ewa Wróblewska-Trochimiuk (IS PAN)

Sekretarz konferencji: mgr Agnieszka Słowikowska (ISZiP UW)

Data zgłaszania prelegentów: 30.08.2017 22:00
Data zgłaszania uczestników: 30.08.2017 22:00
Słowa kluczowe: kultury słowiańskie, religijność, sekularyzacja, metafizyka, ateizm, wiara, postsekularyzm, religia